DM MAGAZIN

Emlékhely a „nagyüzemben”

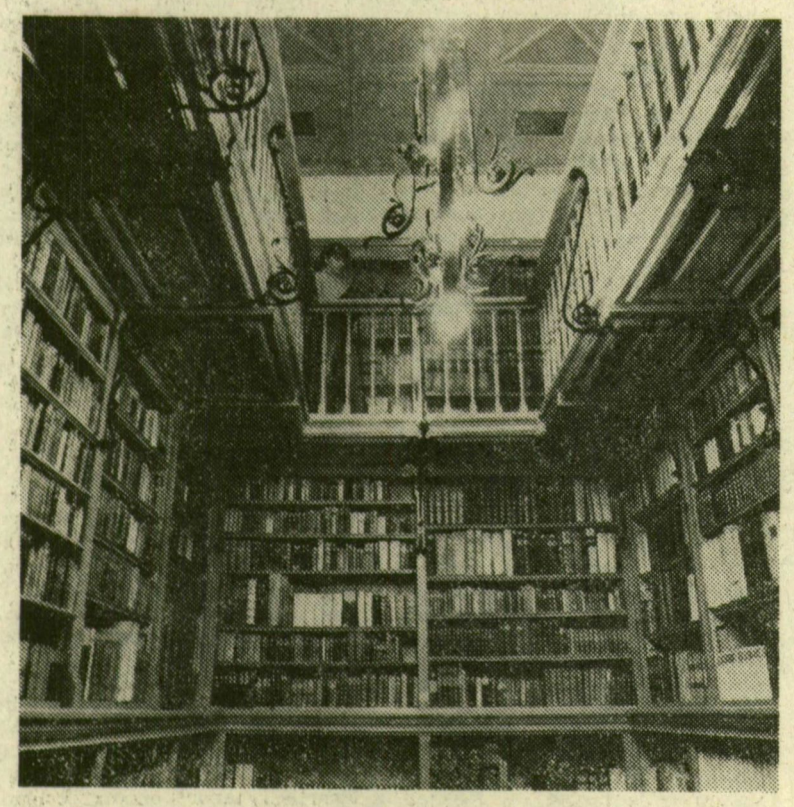

Évente félmillió embert szolgál, célszerű rendben, szervezettségben. Hogyne lenne „nagyüzem” — a Somogyi-könyvtár? Ám míg a hasonló nagyságrendű közművelődési intézményekben nem túl sok a látnivaló, itt ez is megadatik. Szemet gyönyörködtető maga az új épület, a Dóm téri palota. S nem akármilyen látványosság benne az országban egyedülállóan sajátos könyvmúzeum, a Somogyi-emlékszoba. Miféle kincseket tár a látogatók elé? Miért szép? Miért hasznos? A válaszokat az emlékszoba „gazdájától”, dr. Csuri Károlynétól, a könyvtár tudományos osztályvezetőjétől kértük.

— *Mi a különlegessége, az egyéni vonása a szegedi könyvmúzeumnak?*

— A régi bútorokkal berendezett szobában 20 ezer könyvet helyeztünk el. Olyan rendben, hogy a híres, 43 ezer kötetnyi *alapítványi könyvtárnak a kicsinyített mását* kaptuk. Valamennyi korabeli tudományág reprezentáns munkája megtalálható — ez adja a gyűjtemény sajátosságát, ebben *egyedülálló az országban.*

— *Tudom, hogy már a költözködés előtt és közben is sokat dolgozott az ide kerülő könyvek feltárásán. Nem egyszerűen százados portól kellett megszabadítani a köteteket, hanem egyenként megvizsgálni, melyik borító mit takar, mi kerüljön az emlékszobába és miért? Ez a munka nem mindennap adatik a könyvtárosnak. Rendkívül nehéz és érdekes lehet...*

— Valóban az. Az adományozáskor készült egy lista a könyvekről, később *Reizner János* megkezdte a katalogizálást. Ma is ez segít az anyag áttekintésében, de a mielőbbi *rekatalogizálás* elengedhetetlen. Itt az új épületben természetesen már jobban hozzáférni a gyűjteményhez, de a teljes, korszerű feltárás alighanem több éves, ha nem évtizedes búvárkodást igényel. Sok buktatója lehet ennek a munkának. Először is itt vannak a *nyelvi nehézségek.* Elsősorban latin és német nyelvtudás szükségeltetik, de nem árt, ha jártas az ember a franciában, az olaszban, az angolban. Gyakran a szerzőkre is nehéz rábukkanni, a félrevezető ajánlások miatt. Nem ritkán egyetlen borító mögött többféle mű rejtezik, egyszerűen egybekötötték őket. Ez a „nehézbúvárkodás” azonban rendkívül vonzó is. Sokszor a jelentéktelen külső mögött egyedi művelődéstörténeti, könyv- vagy nyomdatörténeti érték lappang. Vagy: a nem különösebben számottevő munkát talán kéziratértékű pergamenbe kötötte az egykori mester! Az egyik legélvezetesebb időtöltésem pedig Somogyi kanonok bejegyzéseinek, széljegyzeteinek tanulmányozása.

— *Mondana példákat mindenre? Miféle rejtett kincseket sikerült felfedezni a költözködés óta?*

— Most már bizonyos, hogy a Somogyi-könyvtárnak több olyan egyedi értéke van, mint amit eddig ismertünk. Nézzük mondjuk ezt az 1514—18 között megjelent kötetet, melyben több nyomdászati útmutató jellegű mű van egybekötve. Fantasztikusnak tűnhet, de mindössze 60 évvel a könyvnyomtatás feltalálása után született, akár *nyomdászati kézikönyvnek* is nevezhetjük, hiszen gyönyörű, piros-fekete színnyomással az összes betűtípust, valamennyi szám nyomtatási lehetőségeit tartalmazza. Vagy: a költözködéskor derült ki, hogy az addig is ismert, nagy értékű, kézzel festett, dús fametszetekkel díszített, *Szent Brigitta életét* feldolgozó könyvünk mellett van egy másik, amelyben ugyanezek a metszetek találhatók. Igaz, ez nem ősnyomtatvány, „csak” antikva. Nem Nürnbergben nyomták, hanem Rómában, nem színes, hanem fekete-fehér, s nem német, hanem latin nyelvű a szövege. Mi történhetett? Eltelt 50 év, a nyomdász valószínűleg eladta a dúcokat... A legizgalmasabb felfedezés volt egy *17. századi izlandi szótár borítója.* A szótár önmagában is különlegesség, de elhalványodik az értéke, ha arra gondolok, hogy iniciáléval díszített, kéziratos pergamen borítója talán a könyvtárunk legrégibb dokumentuma. Az iniciálé arcábrázolása igen korai származásra utal, szakértőt fogunk felkérni korának meghatározására.

— *És mi újat tudott meg a tiszteletreméltó kanonok úrról?*

— Mem tagadom, elfogult vagyok. Elragadott szellemes, plasztikus stílusú, bámulatos a pedantériája, irigylésre méltó az olvasottsága, a memóriája. Mindenre emlékezett, amit egyszer olvasott, s ha gyengébb munka akadt a kezébe, könyörtelenül odaírta: *erről lást X szerző sokkal alaposabb művét.* Elképesztő, hogy a tudományokon kívül mi minden iránt érdeklődött, s milyen alapossággal. Itt ez a *selyemhernyó-tenyésztésről* szóló brosúra: a hátlapjára beragasztotta a megrendelőívet és a saját levelének piszkozatát, melyben eperfa csemetéket, ivar- és rekeszpetéket rendelt. Odaragasztott még 2 gézből készült zacskót is, melyekben, ha selyemhernyó-tenyésztési ismereteim nem csalnak, a petéket lehetett kitenyészteni. S voltak itt látogatóban oldalági leszármazottai, akik emlékeztek az eperfákra...

— *Az érdekességek után egy felsorolást kérek: pontosan milyen értékekből tevődik össze az emlékszoba könyvanyaga?*

— Mint a számokból már kiderült, nem a teljes alapítványi gyűjtemény van itt, hanem *a Somogyi-könyvtár legértékesebb kötetei:* a 33 ősnyomtatványunk, a több száz régi magyar könyvünk, és 300 antikvánk, vagyis XVI. századi nyomtatványunk. A könyvtörténeti, nyomdatörténeti, tudománytörténeti szempontból értékes könyvek, valamint az egyes tudományágak alapművei is itt kaptak helyet. Ez utóbbiak túlnyomórészt az adományozó eredeti könyvtárából valók, jórészt az 1800-ig kiadott történettudományi, bölcsészettudományi, filológiai, egyháztudományi, neveléselméleti-pedagógiai munkák; útleírások, melyek a nemzetek történetét, néprajzát is tartalmazzák. És Szeged szülöttének, *Dugonics András*nak számos egyedi példányt tartalmazó könyvtára.

— *Mindezt kik használják most, és kiknek ajánlja?*

— Szeretném, ha *a könyvtárosok egyik képzési helye* lehetne az emlékszoba. Középfokú képzésre a Somogyinak is van jogosítványa, a könyvtár- és könyvtörténeti gyakorlati órákat máris itt tartjuk. A szép, régi könyvek, a múlt, a művelődés története iránt érdeklődőknek, s mint érdekes látnivalót, *mindenkinek ajánlom.*

(Somogyi Károlyné képein: az emlékszoba, az iniciálés szótárborító, a „nyomdászkönyv”, kódexlapok.)

SULYOK ERZSÉBET

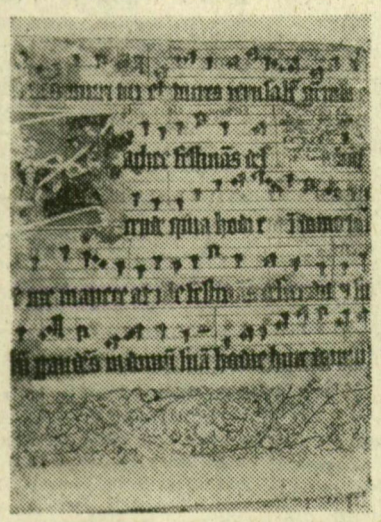

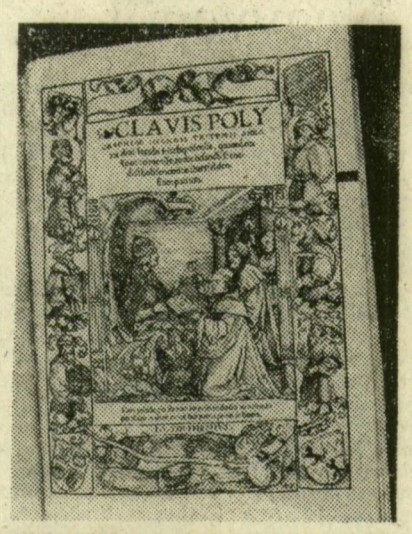

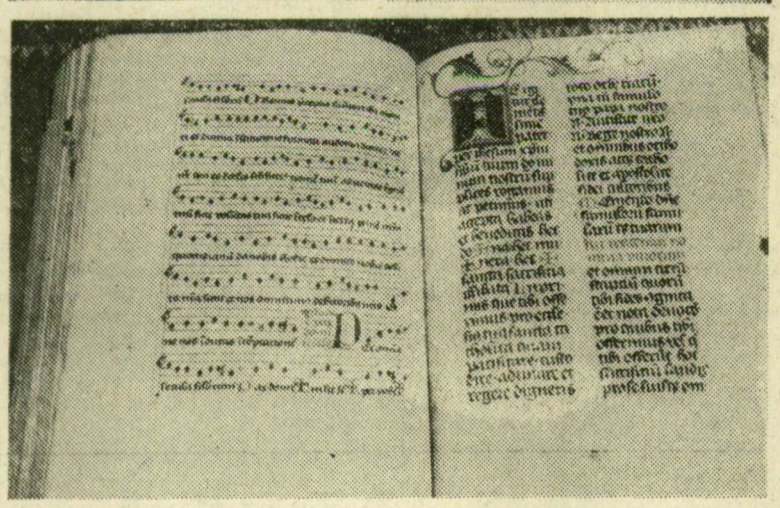

Halál a hegyen

Újév napján érkeztünk a panzióba. A szlovéniai Krvavec hegy csúcsán levő épület mellett közvetlenül ott a sípálya, a felvonó, a társaság véleménye szerint ez a legjobb hely, ahol valaha is megfordultunk. Pesten és két dunántúli megyeszékhelyen élő családok láncolata a társaság, valahol valakikkel már mindannyian voltunk együtt, most összesen mintegy harminc ember jött el a Ljubljanától északra fekvő hegyre.

Ilia, a szálló igazgatóhelyettese kitűnően beszél németül, így nekem, a némettanárnak jut a mindenféle ügyek intézése. Beszélgetünk, kérdi: van-e köztünk orvos? Négy is, számolom össze. Reméli, nem lesz rá szükség, dehát új a személyzet, az idegenforgalmi cég minden esztendőben más-más csapatot küld föl télen a hegyre. Ahova egyébként télen csak két lifttel lehet följönni, az út kétharmadát kabinos, a többit pedig ülőfelvonó teszi meg.

Mint a leggyengébb síelő, szívesen is vállalom az ügyintéző szerepét. Már mindenki síel, mi Iliával osztjuk a szobákat, tolmácsolom a csoport kéréseit, kérdéseit. Influenzás vagyok, dr. K., az egykori világhírű sportoló este gyógyszeres kúrára fog.

A másnapi ebéd után már csak néhányan lézengünk a házban, amikor egy fiú beront a szobába.

— Tessék gyorsan jönni, valaki rosszul lett, tolmácsolni kell!

Lerohanok a recepcióhoz, egy ajtó előtt Ilia tördeli kezét.

— Kérem, ne menjen be, de legyen itt, hátha szükség lesz magára is.

— Mégis, mi történt?

— Egy cukorbeteg rosszul lett a sípályán, behozták, s a magyar orvosok megpróbálnak segíteni rajta.

Leülök hát a portán, nem is szívesen mennék be. Nyílik az ajtó, síró szőke nőt vezetnek ki, át az étterembe, s ott leültetik. Ő tehát a beteg, de hol maradnak az orvosok? Bután ülök, tán azt röstellem, hogy nem tudok segíteni. Addig azonban nyilván nem mehetek el, míg az igazgatóhelyettes föl nem old „szolgálatomból”. Ő viszont bement oda, ahova engem nem engedett be. Jó tíz perc után jelenik meg, megragadja a kezem.

— Bitte, kommens! Nem értem, mi történhetett.

Belépve viszont én máris értem. Egy hordágyon fehér lepedőkkel letakarva fekszik valaki, csak a sícipő van ki alul. Kimerülten, valami asztalfélének támaszkodva Attila, az ötödéves pécsi medikus, mellette dr. B., a szombathelyi orvosnő. Dr. K. pedig felém fordul, s csak annyit mond, vége. Én is mondom németül, de Ilia csak bambán áll, nem érti. Elismétlem, s hozzáfűzöm, azért van letakarva.

— Akkor kérem a doktor urat és magát, mondják ezt meg a feleségének. Én majd fordítok németről szlovénra, kolléganőm pedig szlovénről olaszra.

Elindulunk a tíz méterre levő étterembe, közben csatlakozik hozzánk a nyilván olaszul tudó portásnő. Megyünk a szép szőke nőhöz, akit én eredetileg a betegnek hittem. Két akkora gyerekkel ül, mint tizenkét esztendős fiaim.

— Tisztelt asszonyom, sajnálattal kell közölnöm, hogy férje meghalt. — Valami ködön át veszem dr. K. hangját, automatikusan fordítok, tán egy perc is eltelik, míg a két közvetítő nyelv segítségével a magyar orvos szavai olasz értelmet nyernek. Az orvos kitűnően beszél egyébként angolul és franciául, németül is tud, de ilyen helyzetekben nincs mód és idő keresni az adekvát szavakat. Tompa vagyok, mint a részeg, azt hiszem, tudatom kikapcsolt. Mindössze feladatomra, a fordításra koncentrálok, nem is érzem a tartalmat, csupán a szavakat rakom össze.

— Megnézheti-e a hölgy a férjét?

— Természetesen. Nem kér-e valamelyikőjük nyugtatót?

Ismét újabb perc telik el a válaszig. Nem, köszönik, indulhatunk.

— A gyermekek nem jöhetnek...

Az orvosnő és az özvegy mögött a három tolmács. Beérünk, az orvosnő és a medikus szó nélkül kezdi bontani a lepedőket, dr. K. az asszonyt támasztja, fogja. Talán én döbbenek meg a legjobban, ha bajszom lenne, akár ikertestvérem lehetne a halott. Alszik csak — súgja belülről valaki, valami —, olyan nyugodt, sima az arca. Már deréknál húzzák a fehér vásznakat, piros pulóver, fekete nadrág tűnik elő. Aztán visszafelé a lepedők, majd mi is megyünk vissza az étterembe. Az anya gyermekeihez ül, odamegy még egy olasz, minket pedig arra kér Ilia, maradjunk.

— Dehát minek legyünk itt ennyien?

— Dr. K. és a tolmács szívesked jék maradni, míg a rendőrség megérkezik, s közben valamennyiünket kérem, fogadjanak el egy italt.

— Az orvosnő és a medikus nem kér, mi ketten iszunk egy-egy konyakot.

— Elképesztő — mondja az orvos. — A felesége szerint ifjúkori cukorbetegsége volt, így tudnia kellett volna, mit csinál. Beadta magának az inzulint, nem evett, leesett a vércukra. A házban semmi felszerelés, gyógyszer, az orvosi táskában erre nem készülhetünk fel. Megfelelő szerrel megmenthettük volna ezt az embert... Most a kudarc ráül valamennyiünkre... Borzasztó... Te érted ezt?...

— Nem, Jenci, én semmit értek. Most négy óra van, Ilia azt mondta, nem a faluból, hanem Llubljanából érkezik a rendőrség és az igazságügyi orvosszakértő. Becslésem szerint ez legalább négy további óra.

— Engem rettentően bánt az eset. Ezt a szakmát nem lehet megtanulni, érted, ezentúl újabb gyógyszereket hordok magammal. Hiszen ez képtelenség...

— ...az, de már kiabálsz...

— ...hát lehet nem üvölteni, ha egy ember ilyen ostobán hal meg? Ilyen buta halált!

—Inkább igyunk még egy konyakot!

— Nem, nem lehet, a bizottsággal józanul kell beszélnünk.

Úgy beszélgetünk, hogy közben mindketten másra gondolunk. Pontosabban ugyanarra, egy hajdanvolt magas, vállas, kopaszodó olasz férfira. Fásultan, kicsit hülyén diskurálunk, mivel vissza-visszatér az az arc. Pedig tudom, milyen borzasztó nehéz különben egy arcot felidézni.

Az életvédelmi csoport kilenckor érkezik meg. Három szálas rendőr, nem érek a vállukig, a negyedik már emberi léptékű, úgy száznyolcvan centis. Az orvosszakértő nő — alacsony és sovány, huszonnégy és negyvenöt között bármennyi lehet. Velük megyünk be ismét a terembe. Az óriás parancsnok és a doktornő forgatják a halott embert, külsérelmi nyomokat keresnek. Nincs semmi, jöhet a meghallgatás. Dr. K. elmondja: a halálok nyilván keringési elégtelenség, az anamnézis — a feleség elmondása — szerint inzulin-túladagolás, de nem lehet kizárni a szívrohamot sem. Az életmentő eljárás ez és ez.

A doktornő megköszöni, az óriás is megköszöni, ezt kézfogásukkal jelzik. Végre vége, mehetünk.

A másnapi újságból tudom meg, hogy a 36 esztendős trieszti Duililo X. összeesett a krvaveci sípályán, egy magyar orvoscsoport hiába próbált rajta segíteni, inzulin-túladagolásban meghalt.

KREMSER PÉTER